

<https://doi.org/10.52387/1811-5470.2023.1.11>
 CZU: 159.922.8:37.064

SECURITATEA PSIHOLOGICĂ – CONDIȚIE ESENȚIALĂ ÎN DIMINUAREA NEVOILOR RELAȚIONALE LA ADOLESCENȚI¹

Emilia FURDUI,

cercetător științific,

Institutul de Cercetare, Inovare și Transfer Tehnologic
 al Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”

ORCID ID: 0000-0001-6097-8682

Rezumat. În acest articol, ne-am propus drept scop evidențierea particularităților dezvoltării sferei relaționale ale elevilor din învățământul liceal, ca proces psihic cognitiv la diferite etape ale ontogenezei. Dificultățile de stabilire și menținere a relațiilor interpersonale reduc calitatea și frecvența experiențelor de învățare și contribuie la apariția nevoii de securitate psihologică în mediul educațional. Ca modalitate de funcționare optimă pe această dimensiune, securitatea psihologică în instituțiile educative poate fi asigurată prin formarea deprinderilor sociale de comunicare/relaționare eficientă, atitudinilor respectuoase, de apreciere a calităților personale, de înțelegere a naturii psihosociale a relațiilor interpersonale etc.

Cuvinte-cheie: învățământ liceal, adolescent, relații interpersonale, securitate psihologică, excelență științifică, personalitate.

PSYCHOLOGICAL SECURITY – ESSENTIAL CONDITION IN REDUCING ADOLESCENTS' RELATIONSHIP NEEDS

Abstract. In this article, we aimed to highlight the particularities of the development of the relational sphere of high school students as a cognitive psychic process at different stages of ontogenesis. Difficulties in establishing and maintaining interpersonal relationships reduce the quality and frequency of learning experiences and contribute to the emergence of the need for psychological security in the educational environment. As a way of optimal functioning on this dimension, psychological security in educational institutions can be ensured by training social skills of effective communication/relationships, respectful attitudes, appreciation of personal qualities, understanding of the psychosocial nature of interpersonal relationships, etc.

Keywords: high school education, teenager, interpersonal relationships, psychological security, scientific excellence, personality.

Tranziția elevilor de la gimnaziu spre învățământul liceal este considerată de către cercetători drept o etapă dificilă de trecere de la copilărie la vârsta adultă. Aceasta nu implică doar noi oportunități, ci reprezintă și o nouă etapă de maturizare și de mari schimbări la nivel fizic, psihic, cognitiv și emoțional.

Deși nu există o relație directă de tip cauză-efect, putem afirma faptul, că, o încadrare pe un traseu care nu corespunde potențialului și aspirațiilor pe care adolescentul le are poate să antreneze efecte nedorite: performanțe modeste, abandonul școlar, influența nefastă a unui anturaj nepotrivit, alegerea unor false modele, practici incorecte, eșec școlar etc.

De asemenea, fluxul abundent de informații și transferul nesecurizat de cunoștințe pot afecta dezvoltarea psihologică ulterioară și pot deforma percepția asupra realității la elevii nominalizați. Aflați în perioada celor mai intense căutări, ei au nevoie de ajutor pentru adaptarea dorinței lor firești de afirmare, apelând la materiale diverse care conferă încredere în forțele proprii, care îi determină să se autodepășească, să-și îmbunătățească imaginea de sine și demnitatea personală.

În ciclul liceal, procesul educațional vizează o serie de obiective, între care:

- dezvoltarea gândirii critice;

¹ Articolul a fost elaborat în cadrul proiectului *Bazele teoretice și metodologice ale asigurării activității psihologice în sistemul de învățământ general din perspectiva abordărilor societale contemporane*. Cifru: 20.80009.1606.10.

- dezvoltarea competențelor de comunicare și relaționare (de informare);
- formarea abilităților de analiză și evaluare a motivațiilor acțiunii umane, de stabilire a relației dintre acțiunea umană și valorile unei societăți democratice etc.

Elevii conștientizează și preiau diverse roluri psihosociale. Se accentuează tendința asumării responsabilității. Activitățile de învățare sunt apreciate prin prisma funcționalității lor pentru viața de adult. Factorii educaționali sunt percepuți ca parteneri egali și apreciați în baza unei atitudini respectuoase, de apreciere a calităților personale, a capacității de a înțelege natura psihosocială a relațiilor elev - profesor, elev - elev, elev - părinte, sporind astfel, gradul securității psihologice prin valorificarea oportunităților mediului școlar și educațional.

În context, potrivit teoriei dezvoltării psihosociale a lui *E. Erickson*, stadiul de dezvoltare la vârsta adolescentă (14-19 ani) este identitatea de sine versus confuzia de rol. Specificul prioritar al acestei categorii de vârstă se exprimă prin:

- abilități de relaționare/interacțiune/comunicare;
- abilități de gestionare/planificare a timpului;
- abilitatea de dezvoltare a autonomiei/independenței;
- abilitatea de a se percepe ca o persoană consecventă, cu o identitate personală;
- abilități psihosociale;
- abilități practice;
- abilități de luare a deciziilor etc. [5,6].

Ne vom referi în continuare, la consecințele cauzate de nevoile relaționale - nevoi unice pentru contactul interpersonal la vârsta adolescenței, care sunt trăite fenomenologic și pot fi însoțite deseori de comportamente dezirabile.

Așadar, ce nevoi are un adolescent în relaționare? Adresând această întrebare mai multor elevi, psihologul școlar poate observa că răspunsurile cu o frecvență mai mare sunt: „să fie recunoscuți, să fie înțeleși, să fie respectați, să fie importanți, ascultați și apreciați”.

Referindu-ne la modelele psihologilor americani *Paul Watzlawick* și *Richard Erskine*, putem menționa că ambii abordează relaționarea din două perspective: modelul social și psihologic. *P. Watzlawick*, în modelul său relatează, că orice tip de comunicare are o parte socială, o parte de conținut și o parte relațională cu aspect psihologic determinate și ca

metacomunicare. Pe când, *R. Erskine* afirmă că omul ca ființă socială are nevoie în permanență de interacțiune cu alte persoane. Atunci, când relaționarea este perturbată de anumite tensiuni, apare nevoia de securitate psihologică, nevoia de validare, de acceptare, de reciprocitate, de inițiativă, de iubire și de recunoaștere, menționează acesta [7].

În continuare, ne vom referi la unele aspecte ale securității psihologice în sistemul de învățământ general raportate la stabilirea unor relații optime de interacțiune dintre adolescent și cadru didactic, având la bază asocierea excelenței științifice cu conștientizarea și responsabilitatea elevilor.

Una dintre primele încercări de a aborda problematica securității din perspectivă comportamental-psihologică, accentuând valențele individual-personale îi aparține lui *A. Maslow*, teorie expusă pentru prima dată în lucrarea sa „*A Theory of Human Motivation*”. El considera că orice persoană nesigură în capacitățile sale, în reușita și succesele sale, demonstrează semne de tensiune, sentimente de vinovăție, are una sau o altă tulburare a stimei de sine, se simte respins și izolat etc. Autorul, prin această înțelegere, determină nevoia de siguranță drept una fundamentală în ierarhia trebuințelor umane, fără de care este imposibilă dezvoltarea și autorealizarea unei persoane. O abordare clasică, realistă, aparține elvețianului *A. Wolfers*, care identifică „securitatea drept o valoare dobândită, care măsoară absența amenințărilor”. *E. M. Cummings & J. S. Cummings* (2002) au stabilit importanța securității emoționale și psihologice asupra atașamentului existent în relațiile dintre părinte copil și adaptarea lui la mediu social adult. Psihologul canadian *William E. Blatz*, în acest sens, a definit securitatea emoțională, ca fiind sentimentul în care individul se simte în siguranță. Potrivit lui, securitatea, implică experiență adecvată și posibilitatea de a anticipa consecințele – componente semnificative pentru a face față situațiilor de viitor. Nevoia de securitate este reflectată de *R. Erskine* drept un sentiment care înseamnă în același timp să fii vulnerabil, dar și în armonie cu ceilalți. Adică să fii în prezența cuiva care să nu te umilească, să nu te respingă dacă gândești altfel. Deseori, această nevoie se transmite și non-verbal, printr-o privire pozitivă necondiționată [6,7].

În dicționarul de psihologie, securitatea se identifică drept o stare psihică fondată pe convingerea că nu există teamă și constituie o necesitate fundamentală a unei persoane. Pe când în procesul de socializare a copiilor securitatea psihologică este

determinată de afecțiunea adulților, de stilul lor de comunicare/relaționare, de interesele lor etc. [4].

În cercetările sale, profesorul *A. Bolboceanu*, susține că securitatea psihologică înseamnă a oferi sprijin, a nu amenința Eul și imaginea proprie, a avea încredere în persoanele care alcătuiesc cercul de relații, a fi deschis pentru colaborare, a oferi condiții necesare pentru constituirea echilibrului psihologic interior și dezvoltare, când o activitate asigură succesul și elevului și profesorului etc. [1].

Conform opiniei cercetătorului *S. Sanduleac*, conceptul de securitate ca fenomen psihologic include mai multe aspecte legate de domeniile afectiv, cognitiv și psihocomportamental. Astfel, securitatea psihologică, exprimată în calitate de element de protecție poate fi asigurată prin prisma a două strategii de bază:

- asigurarea echilibrului optim de dependență-independență față de alte persoane;
- asigurarea controlului asupra reacțiilor lor stereotipice în situații de risc.

Deci, elementele definitorii care ar putea contribui la scăderea rezilienței față de situațiile traumatizante ar putea fi: gradul de control, de imprevizibilitate, de afectare și modul de participare în situație, direct sau indirect [6].

În ultimii ani, un număr tot mai mare de cercetători din domeniul psihologiei sunt îngrijorați de solicitarea la maxim a comunicării și socializării adolescenților prin intermediul rețelelor sociale online. Deși, interacțiunea online oferă acces la o multitudine de oportunități de informare și comunicare, aceasta vine cu riscuri, care pot fi severe, pentru vârsta adolescentă.

Conform unui sondaj realizat de *Pew Research Center* (2010), 93% dintre toți adolescenții americani (cu vârste cuprinse între 12 și 17 ani) merg online în mod regulat, iar 73% dintre ei folosesc activ rețelele sociale bazate pe internet [2].

Astfel, elevii din mediul liceal folosesc cel mai mult mass-media online decât orice alt grup de vârstă, fiind și cei mai expuși riscurilor care afectează percepțiile referitoare la valoarea competenței de relaționare, percepția despre sine, sentimentul de securitate psihologică etc.

Bineînțeles, că comunicațiile mobile, internetul, rețelele sociale și alte dispozitive digitale sunt aspecte importante ale lumii moderne, dar utilizarea în exces al acestora duce după sine anumite dificultăți cum ar fi: capacitatea de concentrare scăzută, lipsa de atenție, întârzieri cognitive, impulsivitate

crescută și capacitate scăzută de autoreglare, insucces în rezolvarea sarcinilor școlare, dinamică negativă în relațiile cu profesorul, cu unii colegi, cu părinții etc. În acest sens, Centrul Internațional „*La strada Moldova*”, în cercetările efectuate pe dimensiunea securității psihologice ale elevilor online atestă că fiecare al 5-lea adolescent (cu vârsta de 12-15 ani) nu cunoaște nimic despre siguranța online. Prin urmare, în aceste condiții, întru minimizarea riscurilor devine necesară promovarea siguranței online în școală. În vederea creșterii gradului de siguranță al elevilor în mediul online în instituțiile de învățământ general este benefic să se întreprindă anumite acțiuni precum: includerea siguranței online în programa școlară, asigurarea instruirii corespunzătoare a cadrelor didactice, psihologilor altor actori educaționali despre securitatea online, crearea parteneriatului părinți - cadre didactice pentru încurajarea educației informale pe segmentul dat, crearea unui climat psihologic și relațional favorabil întru distragerea atenției elevilor de la dispozitive, sugerând alte activități etc.

Abordările menționate mai sus demonstrează că securitatea este reprezentată drept o noțiune abstractă care devine un factor concret în interacțiunile dintre indivizi. Prin urmare, securitatea este un fenomen psihologic care cuprinde constructe cognitive și emoționale și poate fi descrisă ca o stare interioară orientată spre încredere, atitudine pozitivă, bunăstare, subiectivă, deschidere și relaxare și care variază în funcție de vârstă.

Raportându-ne la articolul 28 din *Codul Educației al Republica Moldova*, care prevede că „Învățământul gimnazial contribuie la formarea unei personalități libere și creative prin asigurarea dezvoltării competențelor de relaționare a elevilor, precum și orientarea acestora în determinarea traseului individual optim către învățământul liceal”, cu siguranță putem menționa că asigurarea unui mediu psihologic securizant din perspectiva interacțiunii eficiente dintre adolescent și cadru didactic, în contextul educației științifice, ar putea fi unul din cele mai importante mecanisme utilizate în procesul educațional [3].

În context, identificarea nevoilor cognitive, afective și psihocomportamentale specifice vârstei adolescenței determină cadrele didactice, psihologii din învățământul liceal să realizeze în mod explicit, în activitățile școlare conexiunea între ceea ce se învață și scopul pentru care se învață.

În această optică, este rezonabil ca activitățile de consiliere să pornească de la achizițiile cognitive

și atitudinale anterioare ale elevilor, să se adreseze nevoilor relaționale și intereselor acestora, să ofere o varietate de exerciții, aplicații practice, dinamice și atractive, care să pună elevii în situația de subiecți activi în propria formare și dezvoltare.

Totodată, relaționarea eficientă poate fi posibilă în măsura în care sunt întrunite anumite reguli precum:

- Pentru o comunicare clară, aveți grijă de aspectul de conținut și de cel de relaționare;
- Mesajul e cheia comunicării autentice;
- Dați-vă timp ca nevoile relaționale să se așeze, să le conștientizați, să le puneți în relație cu celelalte;
- Asumați-vă responsabilitatea și abilitatea de a „răspunde”;
- Folosiți arta atât în a vorbi, cât și în a asculta;
- Comunicați, dialogați, cooperați;
- Implicați-vă în diseminarea deprinderilor sociale pentru a spori gradul securității psihologice în mediul școlar.

În concluzie, *Hall Stanley* eticheta metaforic adolescența cu „*vârsta furtunii*”, în care personalitatea se confruntă cu diferite tipuri de stimuli stresogeni cărora trebuie să le facă față. Și da, este o etapă destul de dificilă. Adolescentul este supus la o serie de nevoi: nevoia de a ști, de a fi afectuos, de apartenență la grup, de relaționare, de independență etc. Faptul că personalitatea elevului se conturează și se manifestă în interdependență cu normele și valorile sociale, constituie un argument definitoriu pentru dezvoltarea relațiilor interpersonale. În cele din urmă, un rol important în dezvoltarea interacțiunii deschise, trebuințelor pe care le resimte adolescentul îl are și menținerea siguranței psihologice în context educațional - proces dinamic axat pe conștientizare pozitivă și suport emoțional și intelectual. Astfel, având un fundament de securitate semnificativ, aceștia vor avea tendința naturală de a fi stabili emoțional, reținuți și siguri în relațiile cu ceilalți, deschiși în a învăța, respectiv promovând dezvoltarea valorilor personale.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. BOLBOCEANU, A. *Conținutul trebuinței de comunicare ca mecanism al intervenției în contextul asistenței psihologice*. In: Materialele Conferinței științifice internaționale Educația pentru dezvoltarea durabilă: inovație, competitivitate, eficiență. Chișinău: Tipografia Print-Caro, 2013, p.186-190.
2. BEST, P., MANKTELOW, R., & TAYLOR, B. *Online communication, social media and adolescent wellbeing: A systematic narrative review*. In: Children and Youth Services Review, 41, 27-36.10.1016/j.childyouth.2014.03.001 [Crossref], [Web of Science ®], [Google Scholar].
3. Codul Educației al Republicii Moldova Nr.152 din 17 iulie 2014.
4. Dicționar de psihologie, București, 1997.
5. *Nevoile relaționale la adolescenți*. [Accesat 24.11.22].Disponibil: <https://www.edupedu.ro/video-nevoile-relationale-la-adolescenti-emisiune-de-consiliere-la-telescoala-despre-tipurile-de-comunicare-mesaj-psihologic-si-interpretari-in-relatiile-cu-ceilalti/>
6. PÂNIȘOARĂ, G., SĂLĂVĂSTRU, D., MITROFAN, L. *Copilăria și adolescența. Provocări actuale în psihologia educației și dezvoltării*. Iași: Editura Polirom, 2016. ISBN 978- 973-46-6089-6.
7. SANDULEAC, S., VIRLAN M., et.all. *Aspecte psihosociale ale securității psihologice și manifestările ei în plan social la copii*. In: Materialele Conferinței Științifice Internaționale, 29 octombrie 2021, „Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, 260 p. ISBN 978-9975-46-564-9.